

π.Ιωάννης Σκιαδαρέσης
Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

**Τὰ Καινοδιαθηκικά Αναγνώσματα
τῶν Κυριακῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς**

Τὸ θέμα τῆς εἰσήγησης, πὺν ἀνέλαβα, εἶναι «τὰ καινοδιαθηκικά Αναγνώσματα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ τῆς Μ. Εβδομάδας». Τὸ θέμα αὐτό ὅμως, τὸ βρίσκω ἀρκετὰ μεγάλο. Γιατὶ τὸ λόγο αὐτό ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ τὸ περιορίσω στὰ ἀναγνώσματα μόνο τῶν Κυριακῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, θὰ τὸ διεξέλθω καὶ συντόμως. Θὰ δώσουμε κατ' ἀρχάς σὰν εἰσαγωγή καὶ πάντως πολὺ συνοπτικά, κάποια κύρια χαρακτηριστικά τῆς Τεσσαρακοστῆς. Κατόπιν θὰ μνημονεύσω τὰ ὀριζόμενα Καινοδιαθηκικά ἀναγνώσματα στὴ λατρεία αὐτῆς, πράγμα εὐκόλον. Τέλος θὰ προσπαθῆσω, συσχετίζοντας τὰ ἀναγνώσματα αὐτὰ μὲ τὸ κυρίαρχο ἑορτολογικὸ θέμα τῆς Κυριακῆς, γιὰ τὴν ὁποία πρόκειται, νὰ αἰτιολογήσω τὴν ἀνάγνωσή τους, τὴν ἡμέρα αὐτή. Τοῦτο τὸ τρίτο εἶναι τὸ βασικότερο.

**1. Κάποια βασικά χαρακτηριστικά
τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς**

**α. Προηγείται διαδοχικὴ βιωματικὴ προετοιμασία
πέντε Κυριακῶν**

Ἡ Μ. Τεσσαρακοστή, ὡς μιὰ οὐσιαστικότερη ἐν μετανοίᾳ πορεία πρὸς τὸ Πάσχα, τὴν ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν, δὲν μᾶς ἔρχεται, ὅπως καὶ κάθε φάση λατρευτικῆ, ξαφνικά καὶ ἀπροετοίμαστα. Προαναγγέλλεται καὶ προετοιμάζεται διαδοχικά ἓνα ὀλόκληρο μῆνα, πρὶν αὐτὴ ἀρχίσει. Αὐτὸ τὸ ἔργο ἐπιτελοῦν πέντε διαδοχικὲς Κυριακὲς, πὺν προηγοῦνται τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ εἰσάγουν στὴ μετάνοια, στὸ ξεσκέπασμα τοῦ παραμελημένου μας «ἔσω» ἀνθρώπου. Εἶναι ἡ Κυριακὴ τοῦ Ζακχαίου¹, ἡ πρώτη Κυριακὴ, πὺν ὑποβάλλει γενικά τὴ βαθιὰ ἐπιθυμία καὶ τὴ νοσταλγία γιὰ τὴ συνάντηση τοῦ μικροῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, τὴ δικαιοσύνη του καὶ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ. Ἡ δεύτερη, ἡ Κυριακὴ τοῦ Τελῶνη καὶ τοῦ Φαρισαίου², εἶναι ἡ Κυριακὴ πὺν μὲ τὰ ἀναγνώσματά της καὶ τοὺς ὕμνους της προβάλλει τὸ κάλλος τῆς ξεχασμένης καὶ δυσφημισμένης ταπείνωσης καὶ προτρέπει, πάντα, ἀλλὰ ἰδιαίτερα τὴν ὥρα τῆς

¹ Λκ 19,1-10.

² Λκ 18,10-14.

προσευχῆς, στήν υπέρβαση τῆς υπερηφάνειας, τῆς αὐτοπροβολῆς, τῆς αὐτοεξύμνησης, τῆς αὐτοδικαίωσης, τοῦ ἐκκωφαντικοῦ κομπασμοῦ, ἐν ἐνὶ λόγῳ, τοῦ σκοτεινοῦ Φαρισαϊσμοῦ. Ἡ τρίτη, ἡ Κυριακὴ τοῦ ἀσώτου ἢ καλύτερα τοῦ σπλαχνικοῦ πατέρα³ παρουσιάζει τὴν ἀνάγκη νοσταλγίας καὶ τελικῆς ἐπιστροφῆς στὴ χαρὰ τῆς πατρικῆς οἰκίας, στὸ φῶς τῆς θείας ἀγάπης. Ἡ τέταρτη, ἡ Κυριακὴ τῆς τελικῆς Κρίσης⁴ ἢ Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω, ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ σπουδαιότερη πλευρὰ τῆς θρησκείας δὲν εἶναι μόνο οἱ αὐτονομημένες τελετουργίες καὶ τὰ ἔθιμα, ἡ ἀκόμη καὶ οἱ κατ'εὐθείαν σχέσεις μὲ τὸ θεῖον, ἀλλὰ ἡ καινὴ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ἡ συγκεκριμένη καὶ προσωπικὴ ἀγάπη γιὰ κάθε ἀνθρώπινο πρόσωπο καὶ ὄχι ὁ ἀλλοτριισμὸς σὲ ἀνώνυμες ὀντότητες. Ἡ πέμπτη, τέλος, Κυριακὴ τῆς συγγνώμης ἢ Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου ὑπενθυμίζει τὴν ἀπὸ τὸν Παράδεισο τῆς τρυφῆς ἐξορία τοῦ Πρωτοπλάστου Ἀδάμ καὶ δημιουργεῖ τὴ νοσταλγία του. Ἡ ἐκκλησία, ἀποκαλύπτοντας τὴν ὁμορφιὰ τῆς βασιλείας, ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ πορεία πρὸς τὴν εἰσοδὸ μας στὸν παράδεισο ἤγγικε. Μὲ τὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα⁵ θέτει τοὺς κανόνες ἀπελευθέρωσής μας ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦτο καὶ τοὺς ὅρους εἰσοδου μας στὴν ἐγγύτερη πορεία γιὰ τὸ σταυρὸ καὶ τὴν ἀνάσταση. Εἶναι ἡ νηστεία, ἡ συγγνώμη καὶ ἡ ἀγάπη, ἡ λύση τοῦ ἀδιεξόδου στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις.

Μὲ τίς δύο αὐτὲς τελευταῖες Κυριακὲς ἀρχίζει μιὰ περιορισμένη καὶ «προοδευτικὴ» νηστεία. Προηγεῖται ἀποχὴ ἀπὸ τὸ Κρέας. Καὶ ἔπεται ἀποχὴ καὶ ἀπο τὸ τυρί. Γιὰ νὰ ἀπαιτηθεῖ πλήρης νηστεία ἀπὸ τὴν Καθαρὰ Δευτέρα, τὴν ἀρχὴ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς.

β. Συνυπάρχουν στὸ ἰσχύον τυπικὸ παλαιὰ λειτουργικὰ στοιχεῖα μὲ νεώτερα

Στὴν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, στὰ ἀναγνώσματα καὶ στὴν ὕμνογραφία, μπορούμε νὰ διακρίνουμε ἀλλεπάλληλα στρώματα λειτουργικῶν παραδόσεων, διαφόρων ἐποχῶν καὶ διαφόρου προελεύσεως. Συνυπάρχουν, μὲ ἄλλα λόγια, στὴ σημερινὴ μορφή τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Τεσσαρακοστῆς (στὸ ἐν χρήσει τυπικὸ τῆς Κωνταντινουπόλεως) παλαιὰ στοιχεῖα, ἢ κατάλοιπα στοιχείων σὲ συνδυασμὸ μὲ νεώτερα στοιχεῖα. Τὰ δεύτερα ὅπωςδήποτε, κάποιες φορές, κυριαρχοῦν. Τὰ παλαιὰ ἑορτολογικὰ

³ Λκ 15,11-32.

⁴ Μθ 25, 31-46.

⁵ Μθ 6,14-21.

θέματα είχαν διαμορφωθεί βασικά στα Ἱεροσόλυμα. Καὶ ἔτυχαν ἐπεξεργίας στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου καὶ προστέθηκαν καινούργια στοιχεῖα. Παρ' ὅλα ταῦτα, μπορούμε στὴ σημερινή μορφή νὰ διακρίνουμε μιὰ γενικὴ κατευθυντήρια γραμμὴ, πὺ δεσπόζει καὶ μιὰ σχετικὴ ἐνότητα, πὺ ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ἐνωρὶς ὁλοένα ἀποκρυσταλωνόταν τὸ βασικὸ διάγραμμα καὶ ὁ σκοπὸς κάθε κύκλου ἐορτῆς. Ἄλλωστε καὶ ἡ ὕμνογραφία καὶ ἡ λατρεία δὲν εἶναι μιὰ ζωντανὴ πραγματικότητα; Χωράει καὶ ἀπαιτεῖ λοιπὸν καὶ προσθαφαιρέσεις.

γ. Ἡ Τεσσαρακοστὴ συνιστᾶ βαπτισματικὴ προετοιμασία γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς πίστεως τὸ βράδυ τῆς ἀναστάσεως

Πολὺ παλαιὸ χαρακτηριστικὸ τῆς περιόδου τῆς Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἡ συστηματικὴ προετοιμασία καὶ κατήχηση, πὺ γινόταν καθ' ὅλη τὴ διάρκειά της στὴν παλαιὰ ἐκκλησία, γιὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς πίστεως τὸ βράδυ τῆς ἀναστάσιμης θείας λειτουργίας. Ἦταν ἔργο, πὺ ἀντανακλᾶται καὶ στὴν ὕμνογραφία, πὺ δὲν τὸ παρέλειπε ἡ ἐκκλησία. Σήμερα, δὲν ὑπάρχει ἐν πολλοῖς ἡ βαπτισματικὴ κατήχηση. Χρειάζεται ὁμως καὶ σήμερα συνεχῆ συνειδητοποίηση ὅτι «τὸ νὰ εἶσαι χριστιανὸς σημαίνει νὰ γίνεσαι καὶ πάλι χριστιανός, ἐκ νέου, νὰ ἀναβαπτίζεσαι στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας»⁶ Ἔτσι καὶ σήμερα καὶ πάντα ἀπαιτεῖται ἡ πρόσληψη ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τῶν κατηχητικῶν στοιχείων τῆς ὕμνογραφίας τῆς Τεσσαρακοστῆς γιὰ τὴν νοητὴ ἀναβάπτισή μας, τὸ δικό μας Πάσχα, τὴ δική μας διάβαση στὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ.

iv. Ἡ τεσσαρακοστὴ προσανατολίζει κυρίως στὸ σταυρὸ

Ἡ Μ. Τεσσαρακοστὴ ἔχει ἓνα ἐμφανῆ τροπισμὸ. Τὰ ἀναγνώσματά της εὐθέως ἢ πλαγίως στρέφονται γύρω ἀπὸ τὸν σταυρὸ τοῦ Κυρίου. Θὰ μοῦ πεῖτε ὅλο τὸ λειτουργικὸ ἔτος τὸ ἴδιο δὲν γίνεται; Ναι, μὲ τὴ διευκρίνιση ὅτι τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴ αὐτὸς ὁ σταυρικὸς τροπισμὸς εἶναι ἰδιαίτερα εὐδιάκριτος. Κορυφώνεται δὲ τὴ Μ. Πέμπτη ἐσπέρας, ὅπου λαμβάνει χώρα ἡ ἱστορικὴ σταύρωση τοῦ Κυρίου. Θὰ ἤθελα, λοιπὸν, μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, ὅταν εἰδικὰ θὰ μιᾶμε γιὰ τὰ ἀναγνώσματα τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, πὺ ἰδιαίτερα προβάλλουν τὸ σταυρὸ τοῦ Κυρίου, νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ πῶ κάτι παραπάνω γιὰ τὸ κεντρικὸ αὐτὸ θέμα.

⁶ Γιὰ περισσότερα βλ. π. Ε. Γκανᾶς, *Παράδοξος βασιλιάς*, σ. 238.

v. Η χαρμολύπη είναι τὸ ἰδιαίτερο στίγμα τῆς Τεσσαρακοστῆς

Δὲν ὑπάρχει μόνο τὸ ἀρνητικό-ἀπαγορευτικό στοιχείο στὴν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Δὲν ὑπάρχει μόνο ὁ περιορισμός, ἢ κατὰ κόσμον θλίψη, ἢ στέρηση ἢ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ ἀγαθὰ καὶ ὁ σταυρός, πού ὀλοένα ὑποβάλλονται στοὺς πιστοὺς τὴν Μ. Τεσσαρακοστή. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη «ἀτμόσφαιρα», στὴν ὁποία μᾶς εἰσάγει καὶ στὴν ὁποία μᾶς καλλιεργεῖ ἡ Τεσσαρακοστή. Αὐτὴ ἡ ἄλλη «ἀτμόσφαιρα», τὸ κάτι ἄλλο, μέσα στοῦ ὁποῖο μπαίνουμε, διαπερνᾶ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μας. Δημιουργεῖ, μυστικὰ καὶ ἀθόρυβα καὶ τεχνηέντως, τὸ ἀνοιγμὰ μας καὶ τὴ λαχτάρα μας γιὰ τὶς πραγματικότητες τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς μόνιμης χαρᾶς. Αὐτὸ τὸ πάντρεμα βιωμάτων δημιουργεῖ τὴ γνωστὴ μας χαρμολύπη. Αὐτὸ τὸ ὀξύμορο καὶ ἀντιφατικὸ σχῆμα κυριαρχεῖ μεθοδικά, ἀπόλυτα πετυχημένα σὲ ὅλη τὴν Τεσσαρακοστή. Ἐναλλάσσεται ἡ ἡρεμὴ θλίψη μὲ τὴν εὐθυμία. Τὴν κατάσταση ἀγωνίας καὶ πόνου διαδέχεται ἡ εἰρήνη καὶ ἡ χαρὰ. Αὐτὸ πού στὴν ἀρχὴ φαίνεται σὰν μονοτονία, ἀποκαλύπτεται σὰν εἰρήνη. Τελικὰ κυριαρχεῖ ἡ χαρὰ γιὰ τὴν ξαναγεννημένη ἐπιθυμία γιὰ τὸν Θεό⁷. Δὲν ὑπάρχει τροπάριο πού, ἂν καὶ εἰσηγεῖται τὸ θλιμμένο, νὰ μὴν κλείνει μὲ τὴν ὑπόμνηση τῆς ἐλπίδας, τοῦ φωτὸς καὶ τῆς χαρᾶς τῆς Ἀνάστασης. Ἔνα μόνο παράδειγμα:

«Τοῖς ἐν σκότει ἀμαρτημάτων πορευομένοις
 φῶς ἀνέτειλας Χριστέ, τῷ καιρῷ τῆς ἐγκρατείας.
 Καὶ τὴν εὐσημον ἡμέραν τοῦ Πάθους σου,
 δεῖξον ἡμῖν, ἵνα βοῶμεν σοι.
 Ἀνάστα ὁ Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς⁸».

Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριότερα γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Καὶ τώρα νὰ τὴ δοῦμε λίγο ἀπὸ πιὸ κοντά.

2. Ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή.

Ἡ Μ. Τεσσαρακοστή ἀνοίγει μὲ τὸν μεγάλο κατανυκτικὸ ἔσπερινὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου, τὸν Ἐσπερινὸ τῆς συγγνώμης. Ἀπὸ τὴν Καθαρὰ Δευτέρα, πρώτη μέρα τῆς νηστείας, ἀρχίζει ἡ ἀπαρίθμηση τῶν

⁷ Γιὰ περισσότερα βλ. Α. Schmemmann, *Μεγάλῃ Σαρακοστή, Πορεία πρὸς τὸ Πάσχα*, Ἀθήνα, 1984, σ.36-39.

⁸ Δοξαστικὸν τῶν αἰνῶν τῆς Β' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν.

σαράντα ἡμερῶν. Σαράντα μέρες συμπληρώνονται τὴν Παρασκευὴ πρὸ τῶν Βαΐων. Ἐμεῖς, ὅμως, θὰ συμπεριλάβουμε στὴν εἰσήγησή μας καὶ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων, πού εἶναι «προανάκρουσμα τῆς ἱστορίας τοῦ πάθους⁹», τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀνάστασης.

Ὡς γνωστὸ ὁ ἀριθμὸς σαράντα καθορίστηκε κατὰ μίμηση βιβλικῶν προτύπων (περιπλάνηση τῶν Ἑβραίων ἐπὶ σαράντα ἔτη στὴν ἔρημο, παραμονὴ Μωϋσέως ἐπὶ σαράντα μέρες στὸ ὄρος Σινὰ¹⁰, παραμονὴ Ἡλία στὴν ἔρημο τοῦ Χωρήβ¹¹, ἰδίως παραμονὴ τοῦ Χριστοῦ στὴν ἔρημο μετὰ τὴ βάπτισή του καὶ νίκη κατὰ τῶν πειρασμῶν ¹² κ.ο.κ.), πρότυπα στὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀναφερθοῦμε ἀναλυτικὰ ἐδῶ. Ἔτσι περνοῦμε ἀμέσως στὰ Καινοδιαθηκικὰ ἀναγώσματα τῆς Α' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν, τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας.

α. Κυριακὴ Α' τῶν Νηστειῶν (τῆς Ὁρθοδοξίας)

Ἀπόστολος : Ἑβρ. 11,24-26, 32—40.

Τὴν Κυριακὴ τῆς Α' Νηστειῶν ἢ ὅπως λέγεται σήμερα Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀναγινώσκεται ὡς Ἀπόστολος ἢ περικοπὴ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς κεφ 11, στ 24-26 καὶ 32-40. Ἡ περικοπὴ ὅμως αὐτὴ, κατὰ τὸ παλαιότερο Ἱεροσολυμητικὸ κανονάριο, διαβαζόταν – καὶ καλῶς διαβαζόταν - στὴ μνήμη τῆς γιορτῆς τῶν προφητῶν Μωυσέας, Ααρῶν καὶ Σαμουήλ, ἢ ὁποῖα ἐτελεῖτο τὴν Α' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν. Ἡ περικοπὴ ἄλλωστε, ἀναφέρεται στοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ πάθη τῶν προφητῶν. Ἀναφέρεται ἐπάνυμα στὸν Μωϋσῆ (στ 24-26). Τὸ προκείμενο, («εὐλογητὸς εἶ, ὦριε, ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν»), παραπέμπει σὲ Παλαιδιαθηκικοὺς ἄνδρες. Στὸ ἀλληλουάριο («Μωυσῆς καὶ Ααρῶν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ»), πού προηγεῖται τοῦ ἀποστόλου, παραπέμπει ἐπίσης σὲ Παλαιδιαθηκικοὺς ἱερεῖς κ.λ.π.

Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας ὀνομάστηκε ἀργότερα στὸ Τυπικὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αὐτὴ τὴν ἡμέρα ὀρίστηκε νὰ τιμᾶται, ὡς γνωστὸ, περίλαμπρα ἢ νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τῆς εἰκονομαχίας (843) καὶ κατεπέκταση ἐναντίον κάθε κακοδοξίας. Διαβάζεται ὅμως ἡ ἴδια

⁹ Ι. Καραβιδόπουλος, *Ὁδὸς Ἐλπίδας*, Ἀθήνα 1979, σ. 105.

¹⁰ Ἐξοδ 24,18.

¹¹ Γ' Βασ 19,8.

¹² Μθ 4,2.

περικοπή, ή όποία διαβαζόταν τότε πού ή Κυριακή ήταν αφιερωμένη στη μνήμη τών Παλαιοδιθηκικῶν προφητῶν. Οί λόγοι γιά τούς όποίους παρέμεινε ή ίδια περικοπή, όπως εἶναι φυσικό, διευρύνθηκαν:

Κατ'άρχας τό ότι ή περικοπή αὐτή, όπως καί κάθε περικοπή τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, προέρχεται ἀπό τήν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή - σέ ἀντίθεση πρὸς τίς ἀντίστοιχες περικοπές πού ὄριζε παλαιότερα τὸ Ἱεροσολυμητικὸ τυπικὸ νὰ προέρχονται ἀπό τήν πρὸς Ρωμαίους (ἀπὸ τὸ δωδέκατο κεφάλαιο οἱ περισσότερες) - ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ή πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή, στὸ μεγαλύτερό της μέρος, μιλάει γιά τὸν Μ. Ἀρχιερέα Χριστὸ καί τήν ἱερωσύνη του, τοῦ όποίου ή θυσία στὸ σταυρὸ ὑπῆρξε ὄχι μόνο ἀνωτέρα κάθε θυσίας τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καί εἰς τὸ διηνεκές ἀλλὰ καί ριζώνει στὴν αἰωνιότητα. Καλύπτει δηλαδή ή ἐπιστολή ἕνα βασικό, τὸ βασικότερο, όπως εἶδαμε, χαρακτηριστικὸ τῆς περιόδου τῆς Σαρακοστῆς : τὸ σταυρικὸ προσανατολισμὸ τοῦ κόσμου.

Ἐπειτα στοὺς ἀγῶνες καί τὰ παθήματα τῶν προφητῶν Μωϋσέα, Ἀαρῶν καί Σαμουὴλ προσετέθη ὅλη ή διαχρονικὰ ἀγωνιζόμενη Ὁρθοδοξία. Ἔτσι, θὰ λέγαμε, ὅτι ή Ἐκκλησία, μὲ τὴ διεύρυνση αὐτή, ἀναγινώσκει μιὰ περικοπή, ή όποία τιμᾶει τὴν ἱστορία, πού κατέγραψαν καί καταγράφουν πρόσωπα ἀγίων καί δικαίων ἔσαεί. Τὰ πρόσωπα αὐτὰ ἔζησαν καί ζοῦν μὲ τὴν ὀρθή πίστη. Πρόσωπα ἀπὸ τὴν Παλαιά, τὴν Καινὴ καί τὴν Παράδοση, πού ὡς σκυταλοδρόμοι θριάμβευσαν καί θριαμβεύουν στὸ στίβο καί στὸ σκάμα τῆς ἐκκλησίας. Ἡ προσθήκη αὐτὴ συμπεριλαμβάνει, ἀπὸ τὴ μιὰ, ὅλους τούς ἀγωνιστὲς τῆς ἐν Χριστῷ ἀλήθειας, καί ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὸ καί κυριότερο, προϋποθέτει τὴν ἀποδοχὴ τοῦ ὄνειδισμοῦ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ σταυροῦ του μὲ ἄλλα λόγια, γιά τὸν όποιο κάνει λόγο ή περικοπή.

Ἡ ἐν λόγῳ περικοπή ἔχει καί ἕνα ἄλλο γνώρισμα. Τὸ μεγαλύτερο μέρος της διαβάζεται καί κατὰ τὴν Κυριακὴ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσως, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι οἱ στίχοι 9 καί 10 ἀντικαθίστανται, κατὰ τὴν Κυριακὴ αὐτὴ, ἀπὸ τούς στίχους 24 ἕως 26 τοῦ ἴδιου κεφαλαίου. Κατὰ τὰ ἄλλα, ή περικοπή εἶναι ή αὐτὴ. Ὁ λόγος πού διαβάζεται ή παροῦσα περικοπή, σχεδὸν ὀλόκληρη, τίς δυὸ Κυριακές, τῆς πρὸ τῶν Χριστουγέννων καί τῆς Α' Νηστειῶν, εἶναι μᾶλλον προφανές : Μιὰ Κυριακὴ πρὸ τῆς μεγάλης ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων καί τὴν πρώτη Κυριακὴ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ή ἐκκλησία τιμᾶει τὴν ἀγωνιζόμενη Ὁρθοδοξία. Ἡ ἀντικατάσταση ἐπίσης στὸν Ἀπόστολο τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας τῶν στ 9 καί 10 ἀπὸ τούς στ 24 ἕως καί 26, τῆς ἴδιας

συνάφειας, νομίζω, έγινε γιατί οί στ 24 έως και 26 μιλοῦν ξεκάθαρα, ὅπως ἀναφέραμε, γιὰ τὸν ὄνειδισμό τοῦ Χιστοῦ. Οἱ στίχοι αὐτοὶ ὑπογραμμίζουν τὸν ὄνειδισμό τοῦ ἀσάρκου Λόγου, πὺ προτίμησε, στὰ χρόνια τῆς Π. Διαθήκης ὁ Μωϋσῆς, ἀφοῦ ἀρνήθηκε τὴν μεγαλοπρέπεια τοῦ παλατιοῦ τοῦ Φαραῶ καὶ ἀποδέχτηκε τὶς κακουχίες τοῦ λαοῦ του. Τὸν ἴδιο ὄνειδισμό ἀκολούθησαν στὴ συνέχεια οἱ δίκαιοι καὶ οἱ ἅγιοι τῆς Παλαιᾶς. Τὸν αὐτὸ ὄνειδισμό τοῦ σαρκωμένου Λόγου ἀποδέχονται καὶ κάνουν τρόπο ζωῆς ὄλοι οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας. Ἄν καὶ δὲν λέγεται γιὰ ποιὸν ὄνειδισμό πρόκειται εἶναι σαφές ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν ὄνειδισμό τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀπορρέει τὸ πολίτευμα τοῦ σταυροῦ. Ὅλοι αὐτοὶ, παλαιοὶ καὶ νέοι, ἐναρμονίζουν τὴ ζωὴ τους μὲ τὸ σταυρικὸ φρόνημα τῆς Ὁρθοδοξίας. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ μυστήριό τοῦ σταυροῦ, καὶ πουθενὰ ἄλλοῦ, ἔχουμε τὴν πίστη μας ἀκέραιη καὶ σίγουρη. Μέσα σ' αὐτὸ καὶ μόνον σ' αὐτὸ βρίσκουμε τὴ σωτηρία μας.

Μὲ τὰ δυὸ αὐτὰ καταλαβαίνουμε ὅτι ἡ Μ. Τεσσαρακοστὴ μᾶς εἰσάγει ἐγγύτερα στὸν σταυρικὸ τῆς προσανατολισμό. Πὺ θὰ πεῖ ὅτι μᾶς εἰσάγει βαθύτερα στὸ μυστήριό τοῦ σταυροῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ζοῦμε καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ σωζόμαστε.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ πὺ εἶπαμε προϋποτίθεται βεβαίως ἡ ἀποδοχὴ ἐνότητας καὶ ἀπόλυτης συνέχειας τῶν δύο Διαθηκῶν, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς. Γι' αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ μιλήσουμε. Νὰ ποῦμε μόνον ὅτι τῆς πρὸς Ἑβραίους, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλοῦνται ὅλες οἱ περικοπὲς τῆς Σαρακοστῆς, κάθε χωρίου ὑπόκειται χωρίο τῆς Παλαιᾶς.

Εὐαγγέλιο Ἀ' Κυριακῆς : Ἰω 1, 44-52

Τὸ εὐαγγέλιο τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι ἀπὸ τὸν Ἰωάννη, κεφ 1, στ 44-52. Τὸ εὐαγγέλιο αὐτὸ μιλάει γιὰ τὴ συνάντηση τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ναθαναὴλ μὲ τὸν Χριστό. Συνάντηση πὺ τοὺς βεβαίωσε ὅτι στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ οἱ μαθητὲς βρῆκαν τὸν προκηρυχθέντα ἀπὸ τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς προφῆτες τῆς Π. Διαθήκης Μεσσία, Ἄπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς θὰ βεβαιώνονται, ἀκόμη περισσότερο, ὅτι ὁ Μεσσίας εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, πὺ θὰ σταυρωθεῖ καὶ θὰ ἀναστηθεῖ ὄχι γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσει, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς σώσει. Ἡ βεβαίωση αὐτὴ στὴ λυτρωτικὴ προσφορὰ τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα λογικῆς διεργασίας μέσα στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ καρπὸς βιώματος.

Τὸ πρῶτο πού πρέπει νὰ ποῦμε εἶναι ὅτι καὶ ἡ εὐαγγελικὴ περικοπὴ δὲν ἔχει πρωτογενὴ σχέση μετὰ τὴν ἑορτὴ τῆς ἀναστήλωσης τῶν εἰκόνων. Ἡ περικοπὴ σχετίζεται ἀρχικὰ πρὸς τὸ παλαιότερο ἑορτολογικὸ θέμα τῆς ἡμέρας αὐτῆς, τὴν μνήμη, ὅπως ἀναφέραμε, τῶν προφητῶν Μωυσέως, Ἀαρὼν καὶ Σαμμουήλ.

Ἡ ἀναφορὰ καὶ τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς (ὄχι μόνο τοῦ ἀποστόλου) στὸν Μωϋσῆ εἶναι σαφῆς. Βρίσκεται στὸ στ 45β, στὰ λόγια τοῦ Φιλίππου πρὸς τὸν Ναθαναήλ ὅπου λέγεται ὅτι «ὄν ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφήται εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ». Λογικὴ λοιπὸν ἡ συσχέτιση τῆς περικοπῆς μετὰ τὴν μνήμη τοῦ Μωυσέως.

Στὴ μνήμη αὐτῶν τῶν προφητῶν ἀναφέρεται, ὅπως εἶδαμε, καὶ τὸ Ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα, τὸ προκείμενο, τὸ ἀλληλουάριο καὶ ἀρκετὰ τροπάρια. Ὅχι ὅλα, γιατί τὰ περισσότερα ἀναφέρονται στὸ μεταγενέστερο θέμα, πού συνδέθηκε μετὰ τὴν περικοπὴ, τὴ νίκη κατὰ τῶν εἰκόνων καὶ τὴν Ὁρθοδοξία γενικότερα. Πάντως κάποια, ὅπως π.χ. «Σὲ τὸν ἀκατάληπτον...οἱ Προφῆται ὕριε οἱ τῷ σῷ Πνεύματι ἐμπνευσθέντες προηγόρευσαν...» ἢ «Λόγῳ σὲ κηρύξαντες οἱ θεηγόροι προφῆται...», τὸ ἰδιόμελον «χαίρετε προφῆται τίμιοι...», ὁ οἶκος «τοῦτο τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον...», τὸ δοξαστικὸ τῶν αἰνῶν «Μωυσῆς τὸν καιρὸ τῆς ἐγκρατείας» κ.ἄ π, ἀνάγουν στὸ πρῶτο Ἱεροσολυμητικὸ κανονάριο καὶ θυμίζουν τὴν παλαιὰ σύνδεση τῆς περικοπῆς μετὰ τοὺς Παλαιδιαθηκικοὺς προφῆτες, πού ἀναφέραμε. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ διαπίστωση βεβαιώνει ἐπιπλέον ὅτι τὰ εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα ἀπετέλεσαν τὴν πρώτη πηγὴ τῆς ὕμνογραφίας.

Ὅτι ἡ ὕμνογραφία εἶναι ἐπηρεασμένη καὶ ἀπὸ τὴ νέα νοσηματοδότηση τῆς περικοπῆς φαίνεται ξεκάθαρα. Τὸ διαπιστώνουμε μετὰ μιὰ ματιὰ πού θα ρίξουμε στὸ Τριώδιον. Γιὰ τὸν χρόνον, πού τρέχει, δὲν δίνω παραδείγματα. Νὰ πῶ μόνο τοῦτο : Ἡ ὕμνογραφία πού ἀναφέρεται στὴν ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων εἶναι γραμμένη ἀπὸ «ἀνθρώπους πού ἔζησαν τὴ μεγάλη διαμάχη καὶ ἔνοιωσαν τὴν ἔντονη ἱερὴ χαρὰ τῆς νίκης τῆς ὀρθῆς πίστεως¹³».

Ἡ Κυριακὴ στὸ ἐν χρήσει Τριώδιο τῆς ἐκκλησίας μας εἶναι, ὅπως εἶπαμε, ἀφιερωμένη στὴν Ὁρθοδοξία. Στὴ νίκη καὶ τὸ θρίαμβο τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐναντίον τῆς εἰκονομαχίας καὶ τῶν λοιπῶν παντοειδῶν αἰρέσεων. Αὐτὴ τὴ μέρα διαβάζεται, λοιπὸν, ἡ ἴδια εὐαγγελικὴ περικοπὴ τοῦ Ἱεροσολυμητικοῦ τυπικοῦ, ἢ ἀφιερωμένη παλαιότερα στὴ γιορτὴ τῶν

¹³ Ἰ. Φουντούλη, *Λογικὴ Λατρεία*, Θεσσαλονίκη 1971 σ. 39.

παλαιδιαθηκικῶν προφητῶν, διότι διαβεβαιώνει ὅτι ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας συνεχίζεται. Τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ ἐκδιπλώνεται συνεχῶς. Μέσα καὶ ἀπὸ τὶς συμληγάδες τῶν αἰρέσεων διαβεβαιωνόμαστε ὅτι «ὁ Λόγος ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Ἡ ἱστορία τῆς σωτηρίας δὲν ἔχει ἐξαντληθεῖ. Μείζονα τούτων ποὺ ζήσαμε θὰ ἀπολαύσουμε στὸ μέλλον.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο λόγο διαβάζεται ἡ ἴδια περικοπή: Μέσα ἀπὸ αὐτὴ παίρνουμε τὴ βεβαιότητα ὅτι ἡ κάθε ἀμφιβολία γιὰ τὸν Ἰησοῦ αἴρεται ἀπὸ τὴν ἀπ'εὐθείας γνωριμία μὲ τὸ πρόσωπό του. Ἡ γνωριμία μαζί του «μέσα ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν μυστηρίων, μέσα ἀπὸ τὸ βίωμα τῆς προσωπικῆς συναντήσεως, μέσα ἀπὸ τὴ διαχρονικὴ ἐμπειρία τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου πρὸς τὸ θεῖο πρόσωπο¹⁴» εἶναι ἡ πραγμάτωση τῆς πρόσκλησης «ἔρχου καὶ ἴδε» ποὺ δεσπόζει στὴν περικοπή.

β. Κυριακὴ Β' τῶν Νηστειῶν

(Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ)

Ἀπόστολος: Ἐβρ 1, 10 - 2,3

Στὸ τυπικὸ τῶν Ἱεροσολύμων ὁ Ἀπόστολος τῆς Κυριακῆς Β' Νηστειῶν ἦταν ἀπὸ τὸ κεφ 12 τῆς πρὸς Ρωμαίους (στ 6-16). Στὸ τυπικὸ, ὅμως, τῆς Κωνσταντινουπόλεως ποέρεται πάλι ἀπὸ τὴν πρὸς Ἑβραίους, ὅπως καὶ τῆς πρώτης. Θέμα του εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ποὺ δὲν εἶναι κτίσμα, ἀλλὰ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, «δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο». Ἄρα ὁ Λόγος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν κτισμάτων. (στ 10). Ὁ Ἰησοῦς δὲν εἶναι ἐπίσης ἓνας ἄγγελος (στ 13.14), ὄχι μόνο γιὰτι καὶ οἱ ἄγγελοι εἶναι κτίσματα, ἀλλὰ καὶ γιὰτι στὴν περικοπὴ ὁ ὁμιλῶν Θεὸς ἀποκαλεῖ τὸν Ἰησοῦ, Κύριο (στ10). Στὸν στ 8, μάλιστα, ὁ ὁποῖος δὲν ἀνήκει στὴν περικοπὴ ποὺ διαβάζεται , ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀποκαλεῖ τὸν Ἰησοῦ ἐπίσης Θεό.

Μιλᾷει λοιπόν, ὅλο τὸ Ἀποστολικὸ Ἀνάγνωσμα ξεκάθαρα γιὰ τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκουσίως βαδίζει πρὸς τὸν σταυρό. Ὅπως ξεκάθαρα μιλάει γιὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς Θεότητα τοῦ Λόγου ὁ πρόλογος τοῦ κατὰ Ἰωάννην (Ἰω 1,1-14), ὁ πρώϊμος χριστολογικὸς αὐτὸς ὕμνος τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι χριστολογικοὶ ὕμνοι τῆς Κ. Διαθήκης, ποὺ κατὰ πᾶσα πιθανότητα χρησιμοποιοῦνταν στὴν πρώτη λατρεία τῆς ἐκκλησίας καὶ ποὺ κέντρο τους ἔχουν τὴ σταυρικὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Θεότητα, λοιπόν, τοῦ Χριστοῦ εἶναι θεότητα ἐξ ἀρχῆς. Τότε, ποὺ ὅλο τὸ

¹⁴ Ἰ. Καραβιδόπουλος, Ὁδὸς... ὁ.π. σ. 88.

σύμπαν και ὅλος ὁ κόσμος ἔπαιρνε ἀρχὴ ὁ Χριστὸς ἦταν παρών, και μάλιστα δυνάμει σταυρωμένος. Αὐτὸς ὁ κόσμος πορεύεται ἀδιάκοπα πρὸς τὴν ἀλλαγὴ, τὴν ὁποία φέρνει ἡ ἀνάσταση, πὺν διαδέχεται τὸ σταυρὸ και χαρακτηρίζει ὅλη τὴν πορεία τοῦ κόσμου. Εἶναι πορεία πρὸς τὴν καινούργια γῆ και τοὺς καινούργιους οὐρανούς, πρὸς τὴν ὄγδοη ἡμέρα, τὴν ἀνέσπερη ἡμέρα τῆς ἀνάστασης, πὺν ἔχει ἀρχίσει κι ὅλας ἀπὸ τώρα. Ὁ λόγος, λοιπόν, τοῦ συγγραφέα τῆς ἐπιστολῆς, συνδεδεμένος μὲ τὸν Παλαιοδιαθητικὸ Ψαλμικὸ λόγο, ἡ Παλαιὰ και ἡ Καινὴ Διαθήκη, ὁ βιβλικὸς μὲ μία λέξη λόγος βεβαιώνει ὅτι αὐτὸς πὺν κατὰ τὴν ἐπόμενη Κυριακὴ θὰ προβληθεῖ ὡς Μ. Ἀρχιερέας, ὡς ὁ Μεγάλος Θύτης, προβάλλεται τὴν παροῦσα ὡς τέλειος Θεός.

Τὸ Ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα δείχνει προοδευτικὰ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Λόγου. Αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος, πὺν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ σύμπαντος κόσμου εἶναι Θεός, γίνεται ἐν χρόνῳ Θεάνθρωπος και πορεύεται ἐκούσια πρὸν τὸν ἱστορικὸ σταυρὸ και τὴν ἀνάσταση.

Εὐαγγέλιο Μκ 2, 1-12

Τὸ Ἰεσολυμητικὸ κανονάριο ὡς εὐαγγελικὴ περικοπὴ τῆς Β' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν εἶχε τὴν Παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ ἡ καλύτερα τοῦ σπλάχνικοῦ πατέρα - ὅπως τὴ συνηθίζουμε σήμερα - ἀπὸ τὸν Λουκᾶ (Λκ 15,11-32). Στὸ τυπικὸ ὅμως τῆς Κωνταντινουπόλεως ἡ παραβολὴ αὐτὴ μεταφέρθηκε πὺν πίσω, στὴ θέση στὴν ὁποία ὑπάρχει σήμερα (μετὰ τὴν Κυριακὴ τοῦ Τελῶν) μὲ τὸ σκεπτικὸ νὰ προβληθεῖ ἐκεῖ ἓνα παράδειγμα μετάνοιας, τὸ τοῦ ἀσώτου, ὡς προπαρασκευὴ στὴν περίοδο τῆς Τεσσαρακοστῆς και στὴ θέση τῆς τοποθετήθηκε ἡ περικοπὴ τοῦ Μκ 2,1-12.

Ἡ περικοπὴ, ἡ ὁποία διαβάζεται τὴ δεύτερη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν, τὴν Κυριακὴ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, δὲν ἔχει φυσικὰ εἰδικὴ σχέση μὲ τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Εἶναι παρμένη, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιο (2, 1-12, θεραπεία τοῦ παραλυτικοῦ). Ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ἐπελέγη, ὅπως και ὅλες οἱ περικοπὲς τῆς Μ. Σαρακοστῆς, γιὰ νὰ εἰσαχθεῖ και ὁ Μάρκος στὴ Λατρεία, πὺν δὲν ἦταν. Ἄν ἰσχύει ἡ ἄποψη αὐτὴ ἰσχύει μὲ τὴν ἐξῆς διευκρίνιση: Ὅπως δὲν εἶχαμε πατερικὰ ὑπομνήματα στὸ Μάρκο, γιὰ τὴ θεωρήθηκε ἀπὸ νωρὶς σύντμηση και περίληψη τῶν δύο ἄλλων Συνοπτικῶν, ἔτσι και στὴ λατρεία περιθωριοποιήθηκε. Ἄν ὅμως ὄντως εἰσῆχθη, ὅπως πιστεύεται, τὸ κατὰ

Μάρκον ἀπλῶς γιὰ νὰ μπεῖ καὶ ὁ Μάρκος στὶς Κυριακὲς τῆς Τεσσαρακοστῆς, «τὰ ἐορτολογικὰ θέματα τῶν Κυριακῶν στερήθηκαν τὸ ἀπαραίτητο βιβλικὸ ὑπόβαθρο, πὺν τοὺς ἔδινε ἡ ἀνάγνωσις τῆς παραβολῆς τοῦ Τελῶνη καὶ Φαρισαίου, τοῦ Ἀσώτου, τοῦ ἀλοῦ Σαμαρείτη καὶ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου¹⁵» πὺν ἀντικαταστάθηκαν.

Ἐκφράζω, μὲ ἐπιφύλαξη ὅμως, τὴν ἀποψη ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος εἰσήχθη γιὰ ἓνα ἄλλο λόγο, οὐσιαστικότερο : εἰσήχθη διότι σ' αὐτὸν τὸν εὐαγγελιστὴ σχεδὸν σὲ κάθε περικοπὴ ἐναλλάσσεται, τακτικότερα καὶ εὐκρινέστερα ἀπὸ ὅ, τι στοὺς ἄλλους, ὁ συνδυασμὸς πάθους ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ ἐξουσίας ἀπὸ τὴν ἄλλη, τοῦ Χριστοῦ¹⁶. Συναντᾶμε, μὲ ἄλλα λόγια, τὸ σταυρὸ καὶ τὴ δόξα συνδυασμένα πολὺ συχνά, μιὰ ὄψη δηλαδὴ τῆς χαρμολύπης, πὺν εἶδαμε. Αὐτῆς τῆς χαρμολύπης, πὺν ταιριάζει τὴν περίοδο αὐτή.

Ἐπελέγη, ἂν θέλετε, ἡ συγκεκριμένη περικοπὴ προφανῶς καὶ γιὰ δυὸ ἀκόμη λόγους: α) Γιὰ ὅσα ἡ περικοπὴ λέγει γιὰ τὴν ἄφεση ἁμαρτιῶν, τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς παρέχει στὸν παραλυτικὸ καὶ μὲ τὴν ὁποία πιστοποιεῖ τὴν ἐξουσία του τοῦ «ἀφιέναι ἁμαρτίας». Ἐξουσία θεϊκὴ. (Θυμηθῆτε ὅτι στὴν Π. Διαθήκη καὶ κατὰ τὴν πίστη τῶν παρισταμένων Ἰουδαίων, ἄφεση ἁμαρτιῶν μποροῦσε νὰ δοθεῖ μόνο ἀπὸ τὸν Θεό, ὕστερα ἀπὸ θυσία, πρᾶγμα πὺν παρόργιζε τοὺς Ἰουδαίους ὅταν τὸ ἔκανε ὁ Ἰησοῦς). β) Ἐπελέγη ὅμως ἐπὶ πλέον καὶ γιὰ ἓνα δεύτερο λόγο : Εἴτε διότι ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, μὲ τοὺς ἀγῶνες του ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας, θεωρήθηκε ἐπέκταση τοῦ θέματος τῆς Α Κυριακῆς, (βλ καὶ ἀπολυτίκιο «Ὁρθοδοξίας ὁ φωστήρ») εἴτε κατ' ἀναλογία πρὸς τὸν ἀσκητὴ Ὅσιο Ἰωάννη τῆς Κλίμακος.

Στὴν ὕμνογραφία τοῦ κύκλου τῆς Β' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν, στὸ ἐν χρήσει Τριῶδιο, ὑπάρχουν σχεδὸν μοιρασμένοι, κατ' ἀρχὰς ἄλλοι ὕμνοι πὺν ἐγκωμιάζουν τοὺς ἄθλους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου καὶ ἄλλοι πὺν δὲν ἀναφέρονται σ' αὐτὸν, ἀλλὰ εἶναι ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ ἀσώτου. Ἕνα παράδειγμα γιὰ τὴ δεύτερη περίπτωση : Στὸ πρῶτο ἀπόστιχο τῆς ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς ἀκοῦμε: «Χαλινὸς ἀποπτύξας τοὺς πατρικὸς ...» πὺν ἀποτελεῖ περίληψη τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου. Παρατηροῦμε δηλαδὴ στὴν ὕμνογραφία τῆς Κυριακῆς αὐτῆς αὐτὸν τὸ συνδυασμὸ, πὺν συναντοῦμε καὶ στοὺς ἄλλους κύκλους Κυριακῶν τῆς

¹⁵ Φουντούλης, *Λογικὴ Λατρεία* ὁ.π. σ. 36.

¹⁶ Βλ. τὸ ἐξαιρετικὸ βιβλίον τοῦ ἐπισκόπου Βρεσθῆνης (νῦν Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς) Δ. Τρακατέλη, *Ἐξουσία καὶ Πάθος*, Ἀθήνα 1983.

Σαρακοστής. Συνδυασμό που προέκυψε από την αντικατάσταση τῶν παλαιότερων ἀναγνωσμάτων με τὰ καινούργια.

**γ. Κυριακή Γ' τῶν Νηστειῶν
(τῆς Σταυροπροσκυνήσεως ἢ τῆς Μεσοσαρακοστής)**

Ἀπόστολος : Ἐβρ 4,14-5,6

Τὴν Γ' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν διαβάζουμε περικοπὴ πού προέρχεται πάλι ἀπὸ τὴν πρὸς Ἑβραίους (4,14-5,6), ἡ ὁποία ἀντικατέστησε τὴν περικοπὴ Ρωμ 12,16 κ. ἐξ τοῦ Ἱεροσολυμητικοῦ τυπικοῦ.

Θέμα τοῦ Ἀποστόλου εἶναι ὁ μέγας καὶ αἰώνιος Ἀρχιερέας, τοῦτέστιν ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς καὶ ἡ θυσία τοῦ Σταυροῦ. Αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος, πού ἔπαθε μὲ τὴ θέλησή του, μπορεῖ νὰ συμπαθήσει τὶς ἀδυναμίες μας. Γιατὶ δοκίμασε πειρασμούς, ὅμοια σὰν κι ἐμᾶς, χωρὶς ὅμως νὰ ἁμαρτήσῃ. Αὐτὸς στέκεται μοναδικὸς μεσίτης ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ Θεό. Αὐτὸς ὁ μεσίτης εἶναι ἕνας, ὅπως ἕνας εἶναι καὶ ὁ Θεός. Αὐτὸς εἶναι ὁ Μέγας Ἀρχιερέας καὶ ὁ αἰώνιος, πού ἡ ὑπερτατὴ θυσία του προσφέρθηκε μιὰ γιὰ πάντα.

Θέμα, λοιπόν, τῆς Κυριακῆς καὶ τοῦ ἐβδομαδιαίου κύλου εἶναι τὸ θέμα τοῦ σταυροῦ. Αὐτὸ τὸ θέμα δεσπόζει τὴν Κυριακὴ αὐτὴ καὶ σὲ ὅλο τὸν κύκλο. Καὶ ἐπειδὴ ὑποσχέθηκα πιὸ πάνω ὅτι θὰ ἀναπτύξω κάπως ἐκτενέστερα τὸ θέμα αὐτὸ προχωρῶ, μὲ κάποια ταχύτητα, στὸ εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας.

Εὐαγγέλιο : Μκ 8,34-9,1.

Ὡς εὐαγγελικὴ περικοπὴ διαβάζουμε τὴν τρίτη Κυριακὴ τὸ Μκ 8,34-9,1. Παλιότερα ὅμως, κατὰ τὸ Ἱεροσολυμητικὸ κανονάριο, τὴν Κυριακὴ αὐτὴ διαβαζόταν ἀπὸ τὸν Λουκᾶ ἢ παραβολὴ τοῦ ἄδικου κριτῆ, τῆς ἐπίμονης χήρας καὶ τοῦ Τελώνη καὶ Φαρισαίου. (Λκ 18, 10-14). Ἡ παραβολὴ τοῦ Τελώνη καὶ τοῦ Φαρισαίου στὸ κανονάριο τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταφέρθηκε πιὸ πίσω, στὴ θέση στὴν ὁποία ὑπάρχει σήμερα, μὲ τὸ σκεπτικὸ νὰ προβληθεῖ καὶ διὰ τοῦ Τελώνη ἕνα παράδειγμα μετάνοιας ὡς προπαρασκευὴ στὴν περίοδο τῆς Τεσσαρακοστής. Ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ παραβολὴ ἔμειναν ὡστόσο στὴν

ύμνογραφία τοῦ κύκλου τῆς Γ' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν ἀρκετὰ κατάλοιπα : ὅπως τὸ δοξαστικὸ τῶν αἰνῶν (βλ «τὴν ὑψηλόφρονα γνώμην τῶν κακίστων φαρισαίων...»), τὸ ἰδιόμελον τῶν Ἀποστίχων στὸν Ἑσπερινὸ (βλ «Ἀτενίσαι τὸ ὄμμα εἰς οὐρανόν, οὐ τολμῶ ὁ τάλας ἐγὼ ... ἀλλ' ὡς ὁ Τελώνης στενάξας κραυγάζω...») κ.π.ᾶ.

Ἡ νέα περικοπὴ τοῦ κανοναρίου τῆς Κωσταντινουπόλεως, ποὺ εἶναι ὅπως ἀναφέρθηκε ἀπὸ τὸν Μάρκο, μιλάει γιὰ τὸν σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ πιστοῦ. Ἡ Κυριακὴ αὐτὴ «Σηματοδοτεῖ τὸ μέσον τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. αἱ ὀλόκληρη ἢ Σαρακοστὴ συνιστᾶ μιὰ πορεία πρὸς τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ. ἄθε υριακὴ, τόσο τὰ ἀναγνώσματα ὅσο καὶ ἡ ὑμνογραφία, μᾶς παρουσιάζουν διάφορες πτυχὲς τῆς ἔνοιας τοῦ πάθους». Αὐτὴν τὴ Κυριακὴ ὁμως, «στὸ μέσον τῆς πορείας, ἡ ἀναφορὰ εἶναι ρητὴ καὶ κατηγορηματικὴ. Μιὰ πορεία πρὸς τὸ Πάσχα πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ περάσει μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ Σταυροῦ¹⁷».

Ἐπιτρέψτε μου στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ κάνω, ὅπως ὑποσχέθηκα, μιὰ παρένθεση καὶ νὰ ὑπενθυμίσω στὸν ἑαυτό μου καὶ στοὺς συλλειτουργοὺς μου τὰ ἐξῆς ἀπλὰ πράγματα, σχετικὰ μὲ τὸ σταυρὸ τοῦ Κυρίου, ὡς προέκταση τῶν παραπάνω :

Νὰ κρατήσουμε κατ' ἀρχὰς ὅτι ὅταν μιᾶμε γιὰ τὸ σταυρὸ τοῦ Κυρίου ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τὸ μέγιστο μυστήριο τοῦ κόσμου, μέσα στὸ ὁποῖο ζοῦμε καὶ διὰ τοῦ ὁποίου σωζόμαστε. Καὶ ὅταν μιᾶμε γιὰ μυστήριο ἐννοοῦμε, ὅπως καταλαβαίνουμε, ὄχι τελετὴ, ὄχι ἱεροτελεστία, ὄχι ἱεροπραξία ἀλλὰ τὸν μοναδικὸ καὶ συγκεκριμένον τρόπο σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπειτα ὁ νοῦς μας πρέπει νὰ ἀνάγεται πολὺ πίσω ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ γεγονός τοῦ σταυροῦ στὸ Γολγοθᾶ, πίσω ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, πίσω δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὴν Κ. Διαθήκη, πίσω καὶ ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη καὶ νὰ ἀπλώνεται στοὺς χρόνους τῆς αἰωνιότητος. Νὰ ἀναγόμεστε δηλαδὴ στὴν πρὸ τῆς δημιουργίας προαιώνια βουλή τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴ δημιουργία καὶ ταυτόχρονα γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ταυτόχρονα, θὰ πρέπει νὰ ἐκτεινόμεθα στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, ποὺ ὑπάρχει μπροστὰ μας καὶ σ' αὐτὴν τὴν ὑπεριστορία, τὴν αἰωνιότητα.

Θὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι μόλις καὶ μπορούμε νὰ κατανοήσουμε τὴν ἀλήθεια ὅτι ἡ βουλή τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴν διὰ σταυροῦ σωτηρία τοῦ κόσμου, εἶναι προαιώνια - προϊστορικὴ. Ἀνάγεται στὸν πρὸ

¹⁷ Γκανᾶς, Παράδοξος...ὁ.π. σ. 254.

τῆς δημιουργίας χρόνο. (Ἄν βεβαίως μπορούμε νὰ μιλάμε γιὰ χρόνο πρὸ τῆς δημιουργίας, γιὰτι ξέρουμε ὅτι ὁ χρόνος εἶναι κάτι πὸ καταλαβαίνουμε μόνο μέσα ἀπὸ τὴ σύνδεσή του μὲ τὴν ὕλη, τὴ δημιουργία δηλαδῆ). Αὐτὴ ἡ ἀποψη φαίνεται κάπως καινοτόμα. Δὲν τὴν ἔχουμε συνηθίσει. Δὲν εἶναι ὅμως ξένη στὴν Ἁγία Γραφή. Τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης τονίζουν ιδιαίτερα τὴν ἀλήθεια αὐτή. Ἀφήνω παραδείγματα ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια¹⁸, τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων¹⁹, τὴν πρὸς Ρωμαίους²⁰, τὴν πρὸς Ἐφεσίους²¹, τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς²² καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους²³ καὶ οἷς ὑπενθυμίζω μόνο τὴν Α Πέτρου καὶ τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη.

Στὴν Α Πέτρου διαβάζουμε:

*«ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ εἶχε προκαθοριστεῖ
πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου,
φανερῶθηκε ὅμως, γιὰ χάρη τῶν ἀνθρώπων,
τὰ τελευταῖα χρόνια»²⁴.*

Καὶ στὴν Ἀποκάλυψη, ἀκοῦμε τὸν Ἰωάννη νὰ λέει:

*«Τὸ θηρίο (ἐννοεῖ τὸν αὐτοθεοποιημένο αὐτοκράτορα)
θα προσκυνήσουν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς,
πὸ τὸ ὄνομά τους δὲ γράφτηκε στὸ βιβλίο τῆς ζωῆς
τοῦ σφαγμένου Ἀρνίου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»²⁵.*

Ἀπὸ τὰ παραπάνω χωρία, καὶ ἀπὸ ἄλλα πὸ ἀπλῶς ἀνέφερα ἀλλὰ δὲν ἀναλύω, προκύπτει ὅτι ἡ θυσία τοῦ Υἱοῦ δὲν εἶναι ἀπλᾶ ἓνα ἱστορικό γεγονός, πὸ ἔλαβε χώρα ἐν τόπῳ καὶ ἐν χρόνῳ, πὸ ἔγινε «ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου» μόνο καὶ στὸ Γολγοθᾶ, ἀλλὰ καὶ γεγονός ὑπεριστορικό, πὸ ἀνάγεται στὴν αἰωνιότητα, ἀγκαλιάζει σύμπαντα τὸν χρόνο καὶ τὸν κόσμο καὶ ὅλες τὶς παραμέτρους του καὶ τὶς διαστάσεις του.

Τὸ πάθος συνεπῶς γενικότερα τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι μιὰ αἰφνίδια (στιγμιαία) πράξη τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς, ἀλλὰ ἡ ἀπόληξη μιᾶς σειρᾶς ἐνεργειῶν του, πὸ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα. Δὲν εἶναι μιὰ πράξη

¹⁸ Βλ. π.χ. Ἰω.10,18.

¹⁹ Πράξ. 2,23.4,28.

²⁰ Ρωμ. 16,25.

²¹ Ἐφ. 1,4.

²² Κολ.1,16.

²³ Ἐβ. 9,26.

²⁴ Α Πέτρ. 1,20.

²⁵ Ἀποκ.13,8.

παράφορη τοῦ κόσμου, νὰ σταυρώσουν τὸν Θεό. Εἶναι τὸ μυστήριον τὸ προαιώνιον, «*χρόνοις αἰώνιοις σεσιγημένον*»²⁶ (ποῦ εἶχε δηλαδὴ καλυφθεῖ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες μὲ σιωπὴ ἀκόμη καὶ στοὺς ἀγγέλους) καὶ «*προεγνωσμένο*»²⁷ (ποῦ τὸ προγνώριζε μόνο ὁ Θεός), γεγονός ποῦ ἀνάγεται σὲ «*χρόνον*» πρὶν ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ φανερῶνεται ἐν χρόνῳ. Μυστήριον ποῦ συνελήφθη πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας, πρὸ τῆς δημιουργίας δηλαδὴ καὶ ἀπέβλεπε καὶ ἀποβλέπει στὴν ἱστορία, στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸ σύνολό της, στὴ δημιουργία ὅλη. Εἶναι τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ, ποῦ συνελήφθη προφανῶς τότε ποῦ συνελήφθη καὶ τὸ σχέδιον τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποβλέπει στὴν καταξίωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Γί' αὐτὸ ὁ σταυρὸς γενικότερα, ποῦ φανερῶνεται ἐν χρόνῳ, ἀπέβη τὸ μοναδικὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἐνεργεῖται ἐν κόσμῳ, διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ ἄνθρωποι καθίστανται «*θείας κοινωνοὶ φύσεως*»²⁸ καὶ θεώνονται. Ἀπέβη τὸ κατ' ἐξοχὴν μυστήριον τοῦ κόσμου. Ὁ σταυρὸς λοιπὸν τοῦ Κυρίου μας, ριζώνει στὴν αἰωνιότητα. Στὴν πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου αἰωνιότητα. Καὶ ἀπλώνεται στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων.

Ἄμεση συνέπεια αὐτῆς τῆς θέσης εἶναι ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀπόλυτα ταυτισμένος μὲ τὴ θυσία καὶ μάλιστα μὲ τὸ σταυρὸ τοῦλάχιστον «*ἀπὸ καταβολῆς κόσμου*» ὅπως μᾶς λέει, καθὼς εἶπαμε, ἡ Ἀποκάλυψη²⁹. Καταλαβαίνει, λοιπὸν, κανεὶς ὅτι ἡ σταυρικὴ θυσία τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι γεγονός ποῦ καλύπτεται πλήρως ἀπὸ ἱστορικὲς μόνο παραμέτρους καὶ συντεταγμένες. Ἀλλὰ εἶναι μυστήριον, ποῦ οἱ ἀπαρχές του βυθίζονται στὴν αἰωνιότητα, πρὸ τῆς ἱστορίας. Καὶ ἐκτείνονται πέραν τῆς ἱστορίας.

Ἕνθα ὑπάρχει δηλαδὴ ὁ σταυρὸς αἰώνια, μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι ταυτισμένος ὁ Κύριος, πρὶν ἀπὸ μᾶς. Πρὶν δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος. Αὐτὸ εἶναι, ἂς ποῦμε, τὸ πρῶτον «*παράδοξον*» τοῦ μυστηρίου τῆς σωτηρίας μας, ποῦ δείχνει τὴν ἀτέρμονη διάσταση τοῦ σταυροῦ καὶ ποῦ διαφεύγει ἀπὸ πολλοὺς Χριστιανούς. Καὶ ἀπὸ μᾶς. Ἐμεῖς ψάχνουμε ἱστορικὲς παραμέτρους αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου καὶ μόνο. Ἱστορικὲς παραμέτρους, ποῦ σχετίζονται μόνο μὲ τὸν Ἰούδα, τὸν υἱὸ τῆς ἀπωλείας. Οἱ εὐθύνες τοῦ ὁποῖου βεβαίως καὶ εἶναι μέγιστες, ἀλλὰ ποῦ δὲν μποροῦμε τώρα νὰ θίξουμε.

²⁶ Ρωμ 16,25.

²⁷ Α' Πέτρο 1,20.

²⁸ Β' Πέτρο 1,4.

²⁹ Ἀποκ 13,8.

Κοντὰ σ'αὐτὸ καὶ δεύτερο «παράδοξο» δυσκολεύομαστε νὰ ἀποδεχθοῦμε σχετικὰ μὲ τὸ Σταυρὸ τοῦ Κυρίου, ἐμεῖς οἱ Χριστιανοὶ : τὸ ὅτι ἀνταναπληροῦμε τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ. Ἡ σκέψη αὐτὴ εἶναι κεντρικὴ ὁμολογία τοῦ Παύλου³⁰ ὅτι ἀνταναπληροῖ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων³¹, τούτέστι τὰ ὑστερήματα τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου. Ἄφησε δηλαδὴ ὁ Κύριος μέρος τοῦ Σταυροῦ του, νὰ τὸ σηκώνουμε ἐμεῖς. Ὁ Κυριναῖος δὲν εἶναι ἀπλὰ ἓνα πρόσωπο ποὺ χρησιμοποιήθηκε γιὰ νὰ βοηθήσει στὴν ἄρση τοῦ σταυροῦ τῆ συγκεκριμένη ὥρα. Εἶναι καὶ ἓνα σύμβολο ποὺ παραπέμπει στὴν αἰώνια δικιὰ μας συμμετοχὴ στὸ Σταυρὸ. Καὶ ὅταν λέμε συμμετοχὴ στὸ σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ ἐννοοῦμε: ὑπομονὴ ἕως θανάτου, διάθεση γιὰ μαρτύριο, γιὰ ἄσκηση, γιὰ θλίψεις, γιὰ ἀσθένειες, ἀπόρριψη, περιφρόνηση, ἐγκατάλειψη, ταπείνωση, στέρηση, διωγμὸ κ. ο.κ.

Ὅταν, λοιπόν, λέμε ὅτι ἡ Μ. Τεσσαρακοστὴ βηματίζει τὰ βήματα τοῦ Σταυρωμένου Χριστοῦ νὰ τὸ κατανοοῦμε αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω. Νὰ τὸ καταλαβαίνουμε πῶς ἀναπόφευκτα ζοῦμε καὶ ὅτι σωζόμαστε ἐν τῷ μυστηρίῳ καὶ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ.

δ. Κυριακὴ Δ' τῶν Νηστειῶν (Ἰωάννου ὀσίου, συγγραφέως τῆς Κλίμακος)

Ἀπόστολος : Ἐβ 6,13-20

Τὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα τῆς Δ' Κυριακῆς (Ἐβρ 6,13-20) ἀντικατέστησε πιθανὸν ἀνάγνωσμα ἀπὸ τὴν πρὸς Ρωμαίους, ποὺ καθόριζε τὸ τυπικὸ τῶν Ἱεροσολύμων. Δὲν ξέρουμε ἀπὸ ποιοὺ κεφάλαιο καὶ ποιοὺ στίχο.

Ὁ ἀπόστολος, κατὰ τὸ κανονάριο τῆς Κωνσταντινούπολης, παρμένος καὶ πάλι ἀπὸ τὴν πρὸς Ἑβραίους, (6,13-20), συνεχίζει τὸ λόγο γιὰ τὸν Μ. Ἀρχιερέα Χριστό, γιὰ τὸν ὁποῖο μίλησε καὶ στὴν προηγούμενη Κυριακὴ, τὴν Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνησεως. Ἀναφέρεται στὰ ἀποτελέσματα τοῦ σταυροῦ. Τονίζει ὅτι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος πρὶν ἀπὸ μᾶς καὶ γιὰ μᾶς ἔγινε ἀρχιερέας αἰώνιος, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, εἶναι ὁ

³⁰ Εἶναι ὅμως καὶ τῆς Π. Διαθήκης κεντρικὴ σκέψη, ὅπου προτυπωτικὰ κυριαρχεῖ παντοῦ ὁ Σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἀπὸ τοῦ Παραδείσου μέχρι τὶς τελευταῖες σελίδες τῆς. (Γιὰ περισσότερα βλ Σ. Σάκκου, Ὁ σταυρὸς στὴν Π. Διαθήκη, Θεσσαλονίκη 2005).

³¹ Κολ 1,24.

έγγυητής τῆς ἐλπίδας τοῦ εὐαγγελίου. Δὲν ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ χαρεῖ μόνος του τὴ νίκη του καὶ τὴ βασιλεία του, ἀλλὰ ἀνέβηκε γιὰ νὰ ἀνεβάσει κι ὅλους ἐμᾶς. Αὐτὴ τὴν ἐλπίδα ἔχουμε σὰν σίγουρη καὶ στερεὴ ἄγκυρα .

Ὁ Ἀπόστολος, λοιπόν, μᾶς χειραγωγεῖ στὴν πορεία μας στὸ σταυρὸ καὶ δι' αὐτοῦ στὴν ἀνάσταση.

Εὐαγγέλιο : Μκ 9, 17-31

Τὸ εὐαγγέλιο τῆς Δ Κυριακῆς, στὸ Ἱερολυμητικὸ Τυπικὸ, ἦταν ἡ περικοπὴ τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη, ἡ ὁποία προερχόταν πάλι ἀπὸ τὸν Λουκᾶ καὶ ἡ ὁποία στὸ τυπικὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ περικοπὴ πάλι τοῦ Μάρκου, (9, 17-31).

Ἡ καινούργια περικοπὴ ἐπιλέχθηκε γιὰ τὴν δεύτερη πρόρρηση τοῦ πάθους ποὺ περιλαμβάνει. [Ἡ πρώτη σαφῆς πρόρρηση ἔγινε ἀμέσως μετὰ τὴν ὁμολογία τοῦ Πέτρου (Μκ 8,31) . Ἡ δεύτερη πρόρρηση γίνεται στὸ παρὸν κεφάλαιο, στὴ Γαλιλαία (9, 31), Ἡ τρίτη θὰ γίνεи στὴν περικοπὴ τῆς ἐπόμενης Κυριακῆς]. Ἡ πρόρρηση αὐτὴ, ἡ δεύτερη, ἔγινε μετὰ τὴ θεραπεία τοῦ ἐπιληπτικοῦ νέου. Κατακλείει, λοιπόν, τὴν θεραπεία ὁ Κύριος προβάλλοντας τὸ σταυρὸ του, ὡς σύμβολο τῆς διακονίας καὶ τῆς προσφορᾶς ζωῆς στὴν ἀνθρωπότητα.

Ἡ ὕμνογραφία ὅλου τοῦ κύκλου ἔχει κατάλοιπα ἐπίσης ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη. Ὁ κανόνας π.χ. τῆς Κυριακῆς εἶναι μοιρασμένος. Ἀπὸ τὴ μιὰ ἀκολουθεῖ τὸ παλιὸ Ἱεροσολυμητικὸ τυπικὸ, καὶ εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη (π.χ. «*μοιῶθην Χριστέ, τῶ χερσὶ τῶν ληστῶν περιπεσόντι,,,»*) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀκολουθεῖ τὸ τυπικὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ τιμᾶει τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τῆς Κλίμακος («*Ἐν φωτὶ ἀϋλῶ καὶ νοητῶ...Ἰωάννη ὅσιε λιταῖς σου...»*). Πολλὰ ἐπίσης ιδιόμελα εἶναι ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὴν παραβολὴ καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Ἁγίου.

Πρὶν δοῦμε τίς περικοπὲς τῆς Ε Κυριακῆς νὰ σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι πιθανὸν ἓνας λόγος ποὺ ἔγιναν στὰ κανονάρια γενικὰ ἀντικαταστάσεις παλαιῶν περικοπῶν ἀπὸ νέες, ἦταν καὶ οἱ μνήμες μεγάλων Ἁγίων, ποὺ ἔπρεπε νὰ τιμοῦνται ὄχι καθημερινές, ποὺ λόγῳ Τεσσαρακοστῆς δὲν ἐπετρεπόταν, ἀλλὰ Κυριακές ποὺ ἦταν σὰν ὁάσεις μέσα στὴ Σαρακοστή. Τέτοιες ἦταν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κλίμακος καὶ τῆς Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.

**ε. Κυριακή Ε' τῶν Νηστειῶν
(Μαρίας τῆς Ὁσίας τῆς Αἰγυπτίας).**

Ἀπόστολος : Ἐβρ 9,11- 14

Ὁ Ἀπόστολος τῆς Ε' Κυριακῆς, πού ὄριζε τὸ τυπικὸ τῶν Ἱεροσολύμων, προερχόταν ἀπὸ τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (4,25-5,2), ὅπου ὁ λόγος γιὰ τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ νέου, ἀναγεννημένου ἀνθρώπου.

Κατάλοιπα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο πού διαβαζόταν παλιότερα δὲν διέκρινα στὴν ὑμνογραφία. Λέω ὅμως ἐδῶ κάτι, πού ἰσχύει γιὰ ὅλα τὰ παλαιὰ Ἀποστολικά ἀναγνώσματα πού ἀντικαταστάθηκαν : Δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν ἐπηρέασει ἰδιαίτερα τὴν ὑμνογραφία τῆς ἐκκλησίας. Τὴν ὑμνογραφία ἐπηρέασαν σαφῶς τὰ εὐαγγελικά.

Κατὰ τὸ κανονάριο τοῦ τυπικοῦ τῆς Κωνσταντινούπολης, πού ἰσχύει σήμερα, εἶναι εἰλημένος ὁ Ἀπόστολος πάλι ἀπὸ τὴν πρὸς Ἑβραίους (9,11-14) καὶ μιλάει πάλι γιὰ τὴν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ, γιὰ τὸν Χριστὸ ὡς Ἀρχιερέα καὶ θύτη. Ὅτι αὐτὸς ἦταν, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ ναὸ καὶ τὴ σκηνὴ τὴν ὁποία κατασκεύασε ὁ Μωϋσῆς, ναὸς καὶ σκηνὴ ἀχειροποίητη. Ὅτι αὐτὸς ἦλθε γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει στοὺς ἀνθρώπους, ὄχι ἀγαθὰ τοῦ παρόντος κόσμου ἀλλὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Αὐτὸς ἦταν τὸ ἱερό καὶ ἄμωμο σφάγιο, ὁ ὁποῖος μπῆκε στὰ ἅγια μιὰ γιὰ πάντα κι ἐξασφάλισε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους παντοτινὴ λύτρωση, ὄχι μὲ τὸ αἷμα τράγων καὶ μοσχαριῶν, ἀλλὰ μὲ τὸ δικό του αἷμα.

Πάλι λοιπὸν ὁ λόγος γιὰ τὴ θυσία καὶ τὸν σταυρὸ τοῦ Κυρίου. Πάλι δηλαδὴ εἶναι κυρίαρχα παρὼν ὁ σταυρικὸς προσανατολισμὸς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, συνδεδεμένος μὲ τὴ μνήμη τοῦ Ὁσίου, ὅπως θὰ ποῦμε παρακάτω.

Εὐαγγέλιο : Μκ 10,32-45

Καὶ αὐτῆς τῆς Κυριακῆς, στὸ κανονάριο τῶν Ἱεροσολύμων, εὐαγγέλιο ἦταν ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ, ἡ παραβολὴ τοῦ Πλουσίου καὶ τοῦ Πτωχοῦ Λαζάρου (Λκ 16,19-30).

Στὸ τυπικὸ ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ περικοπὴ τοῦ Μάρκου. Τοποθετήθηκε ὡς ἀνάγνωσμα τὸ 10, 32-45. Ἡ περικοπὴ ἐπιλέχθηκε γιὰ τὴ τρίτη πρόρρηση τοῦ πάθους καὶ τῆς

ανάστασης τοῦ Χριστοῦ, πού αὐτή περιλαμβάνει. Ἡ περικοπή περιλαμβάνει καί τή συζήτηση πού ἀκολούθησε μεταξύ Ἰησοῦ καί μαθητῶν, ὅπου ὁ Ἰάκωβος καί ὁ Ἰωάννης ζητοῦν πρῶτες θέσεις στή βασιλεία του. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Χριστοῦ, πού ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τῆς περικοπῆς, εἶναι ὅτι, στὸ πολίτευμα τῆς ἐκκλησίας, ἡ ἡγεσία εἶναι ταπείνωση καί διακονία. Ἡ ἀποστολή αὐτὴ ἀπορρέει ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ ἴδιου τοῦ θεμελιωτῆ τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ ὕμνογραφία εἶναι καί πάλι μοιρασμένη. Ἀπὸ τὴ μιὰ ὁ κανὼν τοῦ Τριωδίου καί πολλὰ ἰδιόμελα ἐπηρεάζονται ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ πλουσίου καί τοῦ Λαζάρου πού ἀντικαταστάθηκε, (π.χ. «*Εὐφραίνεται πλούτῳ καὶ τῇ τρυφῇ, ὁ πλούσιος πάλαι, ἐν τῷ βίῳ τῷ φθαρτικῷ... ὁ δὲ πτωχὸς ἐδροσίζετο Λάζαρος*»), ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ βίος τῆς ὁσίας ἀποτελεῖ πλούσια πηγὴ ἐμπνεύσεως πολλῶν τροπαρίων (π,χ, «*Θείων ἐνταλμάτων, σεμνὴ ἀγνοῦσα...*»).

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι μὲ τὴν ὕμνογραφία, πού ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ὁσία, ἐμπλέκεται καί τὸ θέμα τοῦ σταυροῦ. Βλ π.χ. στὸ δοξαστικὸ τοῦ ἔσπερινοῦ, πού εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν Ὅσια («*Ἐθαυματούργησε Χριστὲ τοῦ Σταυροῦ σου ἡ δύναμις, ὅτι καὶ ἡ πόρνη ἀσκητικὸν ἀγῶνα ἠγωνίσαστο*»).

Γενικότερα στὴν ὕμνογραφία τοῦ Κύκλου τῶν δύο τελευταίων Κυριακῶν συνυπάρχουν στοιχεῖα τοῦ παλαιότερου ἀλλὰ καί νεώτερου Κανοναρίου μὲ στοιχεῖα τῶν δύο τιμωμένων ἀγίων, τοῦ ἀγίου Ἰωάννου καί τῆς ὁσίας Μαρίας.

στ. Κυριακὴ τῶν Βαΐων .

(Ἡ εἰς Ἱερουσαλήμ εἴσοδος τοῦ Χριστοῦ)

Ἀπόστολος : Φιλ 4,4-9.

Προοίμιο στὴ Μ. Ἑβδομάδα εἶναι «ἡ θριαμβευτικὴ» εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ στὰ Ἱεροσόλυμα. Αὐτὴν τὴν ἡμέρα διαβάζεται ὡς Ἀποστολικὴ περικοπὴ τὸ Φιλ 4,4-9.

Στὸ Ἱεροσολυμητικὸ Κανονάριο δὲν βρίσκουμε Ἀπόστολο. Κρίνουμε λοιπὸν τὸ Κωνσταντινοπολίτικο.

Ὁ Ἀπόστολος αὐτῆς τῆς Κυριακῆς εἶναι ἓνα μήνυμα χαρᾶς καί εἰρήνης. Ὁ Παῦλος εἶναι στὴ φυλακὴ καί περισσεύει μέσα του ἡ χαρὰ, ὥστε νὰ στείλει τὸ μήνυμά της πρὸς τοὺς Φιλιππήσιους. Τὰ λόγια του,

κατὰ κάποιο τρόπο, εἶναι ἐπανάληψη τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο : «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν» (Ἰω 14,27). Ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς πορεύεται πρὸς τὸ πάθος καὶ εἶναι εἰρηνικὸς καὶ γαλήνιος. Τόσο εἰρηνικός, πού ἡ εἰρήνη μέσα του κι ἡ χαρὰ περισσεύουν καὶ ξεχύνονται πρὸς τοὺς πτοημένους Ἀποστόλους.

Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Ἀπόστολος τῆς ἡμέρας αὐτῆς. Τὸ ἴδιο ἐπαναλαμβάνει πάντα ἡ ἐκκλησία, μὰ ιδιαίτερα τούτη τὴν ἡμέρα, λίγο πρὶν τὸ πάθος καὶ τὸ σταυρό. Καὶ τὸ μήνυμα αὐτὸ εἶναι : τώρα πού ἀρχίζει τὸ πάθος καὶ ἡ ὥρα τοῦ σταυροῦ ἐγγίζει, ἡ κοσμικοῦ τύπου στεναχώρια καὶ ἀγωνία δὲν ἔχει θέση ἀνάμεσά σας. Ἡ πίστη στὸ σταυρὸ καὶ τὴν ἀνάσταση νὰ πληροῦν τὴν ὑπαρξή σας. Υἱοθετεῖστε τὸ στοιχεῖο τῆς χαρμολύπης, τὸ τόσο χαρακτηριστικὸ τῆς περιόδου πού κλείνει.

Μήνυμα, λοιπόν, χαρᾶς καὶ εἰρήνης συνιστᾷ ὁ Ἀπόστολος λίγο πρὸ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου, τὸ ὁποῖο κοσμικὰ προκαλεῖ τάραχο καὶ ἀγωνία.

Εὐαγγέλιο : Ἰω 12, 1-18

Στὸ κανονάριο τῶν Ἱεροσολύμων διαβαζόνταν στὴ λειτουργία τρία εὐαγγέλια : τοῦ Ἰωάννη (12, 12-15), τοῦ Λουκᾶ (19,29-38) καὶ τοῦ Μάρκου (11,1-10). Καὶ τὰ τρία διηγοῦνται τὸ γεγονός τῆς εἰσόδου τοῦ Χριστοῦ στὰ Ἱεροσόλυμα. Παραλείπεται ὁ Ματθαῖος, ὁ ὁποῖος διαβαζόταν ὡς ἐωθινὸ (21,1-9). Στὸ τυπικὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἐν ἰσχύει τυπικὸ, στὴ λειτουργία διαβάζεται ἡ διήγηση τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννη (12, 1-18), ἐνῶ στὸν ὄρθρο ἡ διήγηση τοῦ Ματθαίου (21,1-9).

Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι οἱ τρεῖς τελευταῖες Κυριακὲς προλέγουν ιδιαίτερα τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ. Προπαρασκεύαζον ἐπαρκέστατα τὸ Σταυρὸ τοῦ Κυρίου. Στὴ θεία λατρεία εἶναι προσφιλὲς αὐτὸ τὸ τριαδικὸ σχῆμα.

Τὸ εὐαγγέλιο, τὸ ἐκτενέστερο τῶν ὑπολοίπων, ἐξιστορεῖ μιὰ περιέργη καὶ ἄλλου εἶδους «θριαμβευτικὴ» εἴσοδο. Κατ'ἀρχὰς περιέχει σαφὲς καὶ ξεκάθαρο προανάκρουσμα τοῦ πάθους καὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Κυρίου, τὴ τρίτη δηλαδὴ πρόρρηση τοῦ ἐπικείμενου πάθους (12,7). (Κάθε εὐαγγελιστὴς μᾶς παρέδωσε τρεῖς προρρήσεις, τρεῖς βαθμίδες ἀνάβασης). Καὶ αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι ἐπαρκὴς γιὰ νὰ ὀρισθεῖ ὡς εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα τῆς λειτουργίας τὴν ἡμέρα αὐτή.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ τοῦ βασικοῦ λόγου νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ προσθέσω καὶ τὰ ἐξῆς, γιὰ νὰ φανεῖ αὐτὸ πὺ πᾶνω ὀνόμασα ἄλλου εἶδους «θριαμβευτικὴ» εἴσοδο.

Ὅλη ἡ διήγησις εἶναι γεμάτη μυστηριώδεις συναρτήσεις, πὺ ἐναρμονίζονται μὲ τὸ βαθὺ καὶ ξεχωριστὸ νόημα τῆς εἰσόδου αὐτῆς, εἰσόδου μὲ τελικὸ σκοπὸ τὴν θυσία τοῦ Χριστοῦ στὸ σταυρό.

Παντοῦ ὁ ἐρμηνευτὴς, ἀλλὰ καὶ ὁ ὑποψιασμένος ἀναγνώστης καὶ πῶ πολὺ ὁ Ἰουδαῖος τῆς ἐποχῆς, βρίσκει σ'αὐτὴ τὴν εἴσοδο καὶ πομπὴ τὸ τυπικὸ ἢ τὸ μοτίβο τῆς βασιλείας καὶ τοῦ βασιλιᾶ. Ἡ διήγησις ὅμως ἄλλου ἀνακαλεῖ καὶ ἄλλου διαφοροποιεῖ ἢ καὶ ἀνατρέπει τὸ βασιλικὸ αὐτὸ πρωτόκολλο. Σὲ κάθε περίπτωση ἐπιβάλλει τὸ τυπικὸ τῶν βασιλικῶν προδιαγραφῶν τοῦ Κυρίου. Ἄς δοῦμε μερικὰ παραδείγματα:

Ὁ Μεσσίας εἰσέρχεται συνοδευόμενος ἀρχικὰ ἀπὸ τοὺς μαθητές. Σιγὰ-σιγὰ ὅμως ὁ λαὸς ξεσηκώνεται, τοῦ ἐπιφυλλασσεται ὑποδοχὴ βασιλική. Σὰν τοῦ Δαβίδ. Μπαίνει ἀπὸ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀπὸ ὅπου ἀναμενόταν νὰ εἰσέλθει ὁ Μεσσίας. Χρησιμοποιεῖ μιὰ ὄνο, πράξις πὺ ἀνακαλεῖ τὸ βασιλικὸ προνόμιο τῆς ἐπίταξης τῶν μεταφορικῶν μέσων. Στὸ βασιλικὸ πρωτόκολλο παραπέμπει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι στὸ πουλᾶρι δὲν εἶχε καθίσει ἄλλος. Ἐπιβιβάζεται στὴν ὄνο ἀπὸ τοὺς μαθητές, πράξις πὺ παραπέμπει σὲ βασιλικὴ ἐπιβίβασις. Στρώνουν τὰ ἱμάτια τοὺς γιὰ νὰ περάσει πᾶνω ἀπὸ αὐτά, πράξις πὺ ἀποτελεῖ παράδοσις στὸ βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ. Εἰσέρχεται πᾶνω σὲ ὄνο. Ὅχι πᾶνω σὲ ἄλογο, ὡς νὰ πορεύεται σὲ πόλεμο. Ὁ λαὸς κρατᾶει φοίνικες, κραυγάζει, ἄδει τὸ ὠσαννά. Οἱ εὐαγγελιστὲς μνημονεύουν προφητεῖες, πὺ ἀνακαλοῦν τὰ λόγια τοῦ λαοῦ σὲ ὑποδοχὲς βασιλέων. Ἡ Μαρία πλένει τὰ ποδία τοῦ Χριστοῦ μὲ μύρο, γεγονὸς πὺ ἀποτελεῖ Μεσσιανικὴ ἐκδήλωσις καὶ παράλληλα προῖδεασμὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κ. ἄ.

Μὲ ὅλες αὐτὲς τὶς πράξεις, καὶ ἄλλες πὺ δὲν ἀνέφερα, γίνεται σαφὲς ὅτι ἡ εἴσοδος εἶναι ὄντως βασιλική. Ὁ Χριστὸς ὅμως ἄλλου ἀνακαλεῖ καὶ ἄλλου ἀνατρέπει τὸ γνωστὸ μας βασιλικὸ τυπικὸ. Γιὰ τὸ βασιλιάς αὐτὸς εἶναι βασιλιᾶς δικῶν του, σταυρικῶν προδιαγραφῶν. Θὰ ἐνθρονισθεῖ μὲ τὶς δικές του προδιαγραφές. Θὰ ἐνθρονισθεῖ στὸ σταυρό. Πραγματικὴ καὶ παντοτινὴ του δόξα δὲν θὰ εἶναι τίποτε ἄλλο, παρεκτὸς τοῦ σταυροῦ.

3 Ἀνακεφαλαίωσις

Θὰ τελειώσουμε μὲ μιὰ συντομὴ ἀνακεφαλαίωση τῶν κύριων σημείων τῆς εἰσήγησης :

α) Τῆς Μ. Σαρακοστῆς προηγεῖται προετοιμασία ἀπὸ τὶς πέντε διαδοχικὲς Κυριακὲς ποὺ προηγοῦνται. Ὅλες εἰσάγουν στὸ οὐσιαστικότερο νόημα τῆς περιόδου, ποὺ εἶναι ἡ μετάνοια.

β) Στὴν ὑμνολογία τῆς Τεσσαρακοστῆς ὑπάρχουν ὕμνοι ποὺ προετοιμαζαν γιὰ τὴν ἔνταξη τῶν πιστῶν στὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας τὸ βράδυ τῆς Ἀναστάσεως. Σήμερα, σχεδὸν ἐξέλιπε στὴν πράξη αὐτὴ ἡ βαπτισματικὴ κατήχηση. Ὑπάρχει ὅμως, ἡ διαρκὴς ἀνάγκη πρόσληψης τῶν στοιχείων ποὺ προβάλλει ἡ περίοδος αὐτὴ, γιὰ μιὰ συνειδητὴ ἀναβάπτιση στὴ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας.

γ) Στὸ τυπικὸ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς τὰ περισσότερα μὲν ἀπὸ τὰ ἀναγνώσματα διαφοροποιήθηκαν σὲ σχέση μὲ τὰ ἀναγνώσματα τοῦ παλαιότερου κανοναρίου · στὴ δὲ ὑμνολογία συνυπάρχουν ὕμνοι ποὺ ἐμπνεύσθηκαν ἀπὸ τὸ παλαιὸ τυπικὸ μὲ ὕμνους ποὺ ἐμπνεύσθηκαν ἀπὸ τὸ νέο.

δ) Τὰ Ἀποστολικὰ ἀναγνώσματα δὲν ἔχουν ἐπηρεάσει, ἐμφανῶς τοῦλάχιστον, τὴν ὑμνολογία τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἐνῶ τὰ εὐαγγελικὰ τὴν ἔχουν σαφῶς ἐπηρεάσει.

ε) Ἡ τεσσαρακοστή, μὲ τὰ ἀναγνώσματα καὶ τὴν ὑμνολογία της, μᾶς ὑποδεικνύει νὰ υἰοθετήσουμε στὴ ζωὴ μας τὸν ὀνειδισμό κυρίως τοῦ σταυροῦ. Μέσα στὸ μυστήριό τοῦ σταυροῦ ζοῦμε καὶ μὲ αὐτὸ τὸ μυστήριό σωζόμεθα. Παράλληλα ἡ περίοδος τῆς Σαρακοστῆς δὲν παύει νὰ προβάλλει τὴν ἐλπίδα, τὸ φῶς καὶ τὴ χαρὰ τῆς ἀναστάσεως, ποὺ ἀχνοφέγγει σὲ κάθε περίπτωση.

